

Araştırma Makalesi
Research Article

Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2021 Cilt-Sayı: 14(2) ss: 624-641

Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2021 Vol-Issue: 14(2) pp: 624-641

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf>

ISSN: 2564-6931

DOI: 10.25287/ohuiibf.756222

Geliş Tarihi / Received: 22.06.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 03.11.2020

Yayın Tarihi / Published: 12.04.2021

SOSYAL DEVLET PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE'DE SOSYAL VE TRANSFER HARCAMALARININ İÇ VE DIŞ BORÇLANMA ÜZERİNDE ETKİSİ*

Emine Ebru BOZÇELİK¹

Öz

Gelişen ve değişen dünya düzeni ile birlikte refah devletinin ortaya çıkmasıyla devletin sosyal konularda üstlendiği görevler çeşitlilik kazanmış ve toplumda yarattığı etkileri açısından değişim göstermiştir. Günümüz refah devletinin bir sonucu olarak, sosyal adaletin hayata geçirilmesinde sosyal harcamalar önemli bir işlev görmüş ve devlet sosyal adaleti sağlamada sorumlu tutulmuştur. Devletten beklenen sosyal hizmetlerin artmasıyla birlikte, ek güvenceler, dezavantajlı gruba ve yoksullara yönelik olarak yapılan yardımlar, işsizlik tazminatı gibi sosyal amaçlı transfer harcamalarında da gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Yaşanan bu zaman diliminde sosyal harcamaların GSYİH'daki payı giderek artmış ve sosyal amaçlı harcamaların normal kamu geliriyle karşılanamaması, vergi gelirlerinin yeterli olmaması durumunda, bu tür harcamaların finansmanı sorun olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmada sosyal devlet bağlamında 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları veri analizi yapılmış ve bütçe harcamaları içerisinde sosyal harcamaların iç ve dış borçlanma üzerinde etkisi korelasyon yöntemi ile analiz edilmiş ve pozitif yönde ilişki tespit edildikten sonra hane halkına yapılan sosyal transfer harcamalar ve sosyal transfer harcamalar toplamı ile iç borç ve dış borç toplamına etkisi regresyon yöntemi ile analiz edilerek sonuçları değerlendirilmiştir. 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları verileri Hazine ve Maliye Bakanlığının web sitesinden alınarak veri seti oluşturulmuştur. Sosyal harcamalarda ortaya çıkan bir artışın kamu borçlanmasını da arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Devlet, Sosyal Devlet Harcaması, Transfer Harcaması, Devlet Borçları.

Jel Sınıflandırması : P290, P350, H630.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ebrubaydak@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6491-0140.

*Bu çalışma, 2020 yılında, Dr. Öğr. Üyesi Beyhan Hilal YASLIDAĞ danışmanlığında sunulan *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Kamu Kaynaklı Ekonomik Desteklere Etkilerinin Analizi: Aydın İli Örneği* isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Atıf/Citation (APA6):

Bozçelik, E. E. (2021). Sosyal devlet perspektifinde Türkiye'de sosyal ve transfer harcamalarının iç ve dış borçlanma üzerinde etkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 624-641. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.756222>.

THE EFFECT OF SOCIAL AND TRANSFER EXPENDITURES ON INTERNAL AND EXTERNAL DEPT IN TURKEY IN THE PERSPECTIVE OF SOCIAL STATE

Abstract

With the emergence of the welfare state along with the evolving and changing world order, the duties of the state on social issues have varied and changed in terms of their impact on society. As a result of today's welfare state, social expenditures have played an important role in the realization of social justice and the state has been held accountable for providing responsible. With the increase in social services expected from the state, there has been a noticeable increase in social transfer spending, such as additional guarantees, benefits for the disadvantaged group and the poor and unemployment benefits. In this period of time, the share of social expenditures in GDP has gradually increased and if the social expenditures cannot be covered by normal public income and tax revenues are not sufficient, financing of such expenditures has emerged as a problem. In the study budget expenditures data analysis has been made between 2010-2019 and the effect of social expenditures on domestic and external borrowing within budget expenditures is analyzed with the correlation method and after determining a positive relationship, the total of social transfer expenditures and social transfer expenditures to households and domestic debt and its effect on the total external debt was analyzed with the regression method and its result were evaluated the data set was created by taking the budget expenditures data between 2010 and 2019 from the website of the Ministry of Treasury and Finance.. It was concluded that an increase in social expenditure also increased public debt.

Keywords : Social State, Social State Spending, Transfer Spending, Government Dept.

Jel Classification : P290, P350, H630.

GİRİŞ

Günümüz dünya ekonomisinde yaşanan toplumsal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak devlet anlayışı sosyal devlet anlayışı şeklini almıştır. Sosyal devlet anlayışı ile birlikte devletten beklenen hizmetler giderek artan bir yapı haline gelmiştir. Bu durum, devletin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini de etkilemiş ve genişletir bir etki yaratmıştır. Bu genişleme ile birlikte kamu harcamalarında da ciddi bir artış meydana gelmiştir. Kamu harcamalarında meydana gelen artış karşısında devlet bu harcamaları finanse etme yollarını aramakta ve çeşitli finansal kaynaklardan yararlanmaktadır. Bu finansman çeşitleri belirlenirken ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal yapı iyi irdelenmeli ve en uygun yöntem tercih edilmelidir. Aksi halde enflasyon, gelir dağılımında adaletsizlik gibi ekonomik yapının dengesinde bozulmalarla beraber ülke mali ve sosyal bakımdan bir dizi sorunla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

Sosyal devlet anlayışı ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde devlet ekonomide hem düzenleyici hem de katılımcı olarak etkili bir rol almış ve gün geçtikçe emeklilere sağlanan güvenceler, yaşlılara, yoksullara, işsizlere ve diğer dezavantajlı gruplara yapılan sosyal nitelikli transfer harcamaları ile artan kamu harcamaları gereği borçlanma ülkelerin mecburi başvurdukları finansman kaynağı olmaktadır.

Bu çalışmada, sosyal devlet anlayışı ile birlikte artan sosyal harcamaların devlet bütçesinde borçlanma üzerinde etkili olup olmadığı 2010-2019 yılları arasında incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde sosyal yardım harcamaları konu edinmiş dünya genelindeki uygulamalara bakılarak sosyal harcama olarak kabul edilen istatistiklere değinilmiştir. Sonrasında Türkiye’de yapılan transfer harcamaları belirtmiştir. Çalışma, sosyal harcamalarda daha özele inilerek Türkiye’nin hane halkına yapılan transfer harcamaları ve sosyal harcamaları verileri irdelenmiş, hane halkına yapılan sosyal amaçlı transferlerden Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sağlanan sosyal ekonomik destek (SED) modeli üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümünde 2010-2019

yılları arası iç ve dış borç verileri incelenmiş ve sosyal harcamaların borçlanmada etkili olup olmadığı korelasyon ve regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Sosyal harcamalarda ortaya çıkan bir artışın iç ve dış borçlanmayı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

I. SOSYAL YARDIM HARCAMALARI

Sosyal devlet, toplum içerisinde sosyal barışı korumak ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik yaşama devletin etkin bir şekilde müdahalesini gerekli olduğunu meşru kılan bir devlet anlayışı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Özbudun, 2010: 135). Bu kapsamda, geçmişten günümüze sosyal refah devletinin gelişmesi incelendiğinde paternalistik yaklaşımın (Küçüköğlü, Taş, & Ercan, 2018) etkisinin yoğun olduğu görülmektedir. Paternalizmin kelime anlamı, Fransızca da “koruyucu, kollayıcı babalık”, Latince de ise; babaya ilişkin, patron anlamına gelmektedir (“Paternalizm”, t.y.). Böylelikle Baba devlet anlayışına dayanan Paternalistik yaklaşım insanların ve toplumun kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacağı durumda baba gibi devletin müdahalesi ile ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir sosyal müdahale içermektedir.

Devlet tarafından sosyal amaçlı hizmetlerin sunumu için yapılan sosyal harcamaların öncelikli amacı toplumsal faydayı en üst seviyelere getirerek sosyal devlet olgusunu etkin kılmaktır. Dolayısıyla sosyal harcamalar bireysel faydadan çok toplumsal faydayı ön plana çıkartmayı hedefleyen, olumlu dışsal fayda yaratan kamusal hizmetlerin sunumu için yapılan harcamaları kapsamaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi olumlu fayda yaratan hizmetlerin devlet tarafından toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde sunması ve gelir dağılımı adaletsizliğinin önüne geçmek, dezavantajlı kesimin yaşam koşullarını iyileştirmek, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın yaratacağı sosyal sorunları çözüm üretebilmek içinde sosyal harcamalar kullanılmaktadır.

Yardıma muhtaç, yoksul kimselere karşılıksız yardım yapılması yoksullukla mücadelede eskiye dayalı en yaygın yöntemlerden biridir (Önen, 2010: 64). Hangi harcamanın sosyal harcama kabul edilebileceği ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve yoksulluk tanımlarına göre değişebilmektedir. Bir toplumda belirli bir konu ile ilgili bir sorun varsa bu sorunu çözmek için yapılan harcamalar sosyal harcama olarak nitelendirilmektedir. Toplumun gelişmesi için yapılan eğitim, sağlık gibi harcamalarda sosyal harcama olarak kabul edilir, toplumun yaşlı, engelli, kimsesiz kesimlerine yapılan yardımlarda sosyal harcama içeriğinde yer alır. Erdoğan (2008: 6), sosyal harcama kavramının sıklıkla kullanılmasına karşın, herkes için farklı anlam taşıdığını belirtmekte ve bu durumda yapılması gerekenin uluslararası karşılaştırmalara imkân sağlayacak tanımlar ile açıklamak gerektiğini ileri sürmüştür (Erdoğan, 2008: 6), yoksa bu çeşitlilik sürdüğü sürece sosyal harcamalar konusunda yapılan çalışmalarda hangi harcamaların sosyal harcama olarak kabul edileceğine dair çeşitlilikte sürecektir. Genel olarak uygulamalara bakıldığında sosyal harcama olarak kabul edilen ve istatistiksel olarak değerlendiren uygulamalar (Güler, 2018: 226) aşağıdaki gibidir:

- ESSPROS (Avrupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi): hastalık/sağlık, engellilik, yaşlılık, malullük, aile/çocuk, işsizlik, konut, sosyal dışlanma durumlarını kapsam içerisinde alır (ESSPROS, 2016: 8).

- SOCX (OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı): Yaşlılık, malullük, engellilik, sağlık, aile, aktif işgücü programı, işsizlik, konut, diğer sosyal politika alanlarını kapsar (OECD, 2007: 12).

- SPERS (ILO Sosyal Koruma Harcamaları ve Performans İncelemeleri): Sağlık, hastalık, engellilik, malullük, iş kazası, yaşlılık, aile ve çocuk, işsizlik ve işgücü piyasası politikası, işgücü piyasası programları, konut, sosyal yardım ve diğerleri, temel eğitim ve temel gıda konularını kapsar.

- OECD’ye göre ise bir harcamanın sosyal harcama olarak kabul edilmesi için iki durumun eş zamanlı gerçekleşmesi gerekmektedir. Yapılan harcamanın bir veya birden fazla sosyal amaca yönelik olması durumu ile yapılan yardım programının gelirin yeniden dağıtımını sağlayıcı ve bu programlara katılımın zorunlu olması durumudur (Şeker, 2011: 18–19).

Sosyal harcama kavramı dar ve geniş anlamda farklı konuları bünyesinde barındıran bir kavramdır. Sosyal harcamalar dar anlamda; eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını kapsarken, geniş anlamda; yoksulluk ve sosyal koruma harcamalarını kapsamaktadır. Sosyal devlet anlayışının bir gereği olan sosyal harcamalar yöntem ve nicelik bakımında ülkeden ülkeye farklılık gösterse de ilk olarak sosyal yardım politikaları ile uygulamaya gitmektedir. Ülkemizde sosyal harcamalar bütçede “Transfer Harcamalar” kapsamında değerlendirilmektedir. İlerleyen kısımda Türkiye’de transfer harcamalar ve bunların bütçedeki yerine değinilecektir.

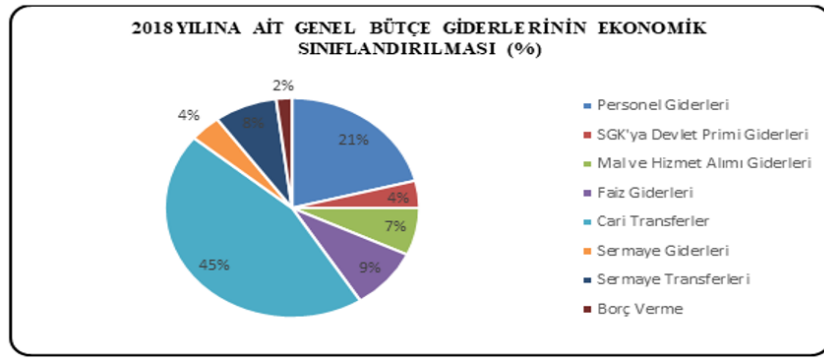
I.I. Türkiye’de Yapılan Transfer Harcamalar

Sosyal, ekonomik ya da mali amaçlarla devletin, bireylere karşılıksız olarak yaptığı harcamaları tanımlayan transfer harcamaları, kişisel geliri doğrudan arttırma maksadıyla uygulanan sosyal devlet politikasıdır. Türkiye’de geçmiş dönem bütçelemelerinde transfer harcamaları genel olarak iki döneme ayırmak mümkündür. 1963-1980 yıllarını kapsayan dönem birinci dönem, 1980’den günümüze kadar gelen dönemi ise ikinci dönem olarak (Demir, 2019: 41). Yaşadığımız dönemi de kapsayan ikinci dönem bütçe yapısı incelendiğinde transfer harcamaları sosyal alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının artışı ile bütçedeki payının giderek artması önemli bir gelişme iken buna paralel faiz giderleri de transfer harcamalarında artan bir paya sahip olmuştur (Ulusoy, 2007: 381). Süreç içerisinde Türkiye’de bütçe sistemi yeni bir yapılanmaya geçerek Analitik Bütçe Sistemi adı altında kodlama yapısında değişiklikler meydana gelmesi transfer harcamalarında yapısında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır (Kanca, 2012: 52).

Kamu harcamaları ekonomik açıdan cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Batirel, 1976: 3–4). Bu harcamalara kısaca değinecek olursak:

Cari Harcamalar: İlgili dönemde GSMH’ya katkıda bulunan ve mevcut üretim kapasitesinin belirli bir verimlilikte faaliyette bulunmasını sağlayan harcamalardır. Bu harcamaların üretimi arttırmaya doğrudan bir katkı sağlamamakla birlikte, faydaları bir dönemlidir. Cari harcamalar personel harcamaları, ücretler, su, aydınlatma, ısınma, kırtasiye, kira, bakım ve onarım vb. giderleri kapsamakta ve üretimi dolaylı yoldan etkileme özelliğine sahip harcamadır (Zülüfoğlu, 2007: 10).

Türkiye’de Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerine göre 2018 yılında genel bütçe giderleri 804 milyar 390 milyon 534 bin TL tutarında olduğu görülmüştür. Genel bütçe giderleri içerisinde cari transfer harcamaları 359 milyar TL tutarındadır. Grafik 1 incelendiğinde 2018 yılına ait genel bütçenin ekonomik sınıflandırması görülmekte olup cari transfer harcamalarının %45’lik büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 1. 2018 Yılına Ait Genel Bütçe Giderlerinin Ekonomik Sınıflandırması (%)

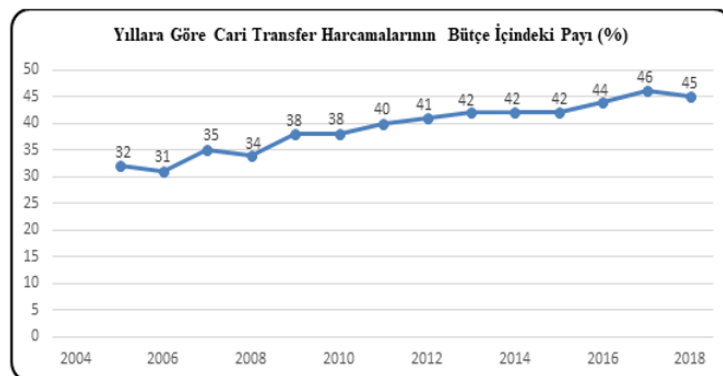
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Yatırım Harcamaları: Kamuya ait sermaye birikimini arttırarak, mevcut üretim kapasitesini genişletici yönde etkide bulunan ve bu sayede GSMH’yı arttıran harcamalar olarak tanımlanmaktadır. Yatırım harcamaları büyüme üzerindeki olumlu etkilerini geliştirmekte olan ülkelerde daha çok hissettirir. Uzun dönemli yatırıma yönelik olarak devlet tarafından gerçekleştirilen su ve kanalizasyon ağlarının yapımı, enerji, fabrika, yol yapımı, barajların kurulması için yapılan harcamalar yatırım harcamaları içerisinde yer almaktadır.

Transfer Harcamalar (Cari Transferler): Transfer harcamaları kimi zaman bütçe okumalarında “cari transferler” adıyla da karşımıza çıkmaktadır. Transfer harcaması literatürde özellikle XX. yüzyılın ortalarına doğru yerini almıştır. Ünlü iktisatçı A. C. Pigou tarafından ortaya konan bu kavram; devlet güvenliğinin yeniden kazanımına ilişkin harcamalar olarak nitelendirilmiştir (Özen, 2003: 205). Devletin hiçbir karşılık gözetmeksizin sosyal, ekonomik veya mali amaçlarla yapmış olduğu harcamalara transfer harcamalar denilmekte ve herhangi bir mal veya hizmet karşılığı olmaksızın yapılan harcamaları içermektedir. Kaynakların devlet tarafından bireyler arasında yeniden dağılımını sağlamak transfer harcamalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu harcamalarla devlet almış olduğu mal ve hizmetleri doğrudan tüketim amaçlı kullanmamakta, aksine sosyal devlet olmanın gereği olarak toplumun bazı kesimlerine karşılıksız ödemelerde bulunarak satın alma gücü aktarmakta ve kaynakların yeniden dağılımını transfer harcamalar yoluyla yapmaktadır (Gür, 2018: 508).

Transfer harcamaları sosyal, iktisadi ve mali transfer harcamaları ile iç ve dış borç faiz ödemelerinden oluşmaktadır. Devletin öğrencilere verdiği burslar, yaşlı, engelli ve kimsesizlere karşılıksız olarak verdiği yardımlar *sosyal transfer harcamaları* olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet özellikle toplumda gelir dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleşmesi adına sosyal transfer harcamalara yönelik olumlu bir tutum sergilemektedir. *İktisadi ve mali transfer harcamaları* ise; geri kalmış bölgelerin kalkınabilmesi yapılan yatırımları, ihracatı ve yatırımları arttırmak için firmalara ya da bireylere verilen teşvikleri, tarım sektörüne yönelik destek ve teşvikleri, taban fiyat uygulamalarını, üretim giderlerine verilen sübvansiyonları kapsamakta olup toplam arzın artmasında önemli bir rol oynamaktadır. *İç ve dış borçlara karşılık ödenen faizlerde* transfer harcamalar kısmında değerlendirilmektedir ve kamu açıklarının sürekli olarak borçlanma yoluyla kapatılması, borç vadelerinin kısalmasına ve faiz oranlarının artmasına neden olmakta ve iç ve dış borç faiz ödemelerinin payı transfer harcamalar içerisinde giderek artan bir seyir almaktadır (Öztürk, 2016: 117-118).

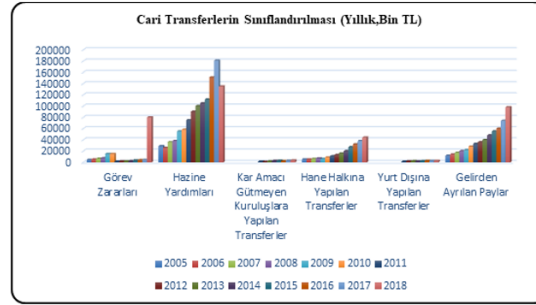
Grafik 2’de Türkiye’nin transfer (cari transfer) harcamalarının bütçe içerisindeki yüzdelik payına 2005-2018 yılları arasında bakıldığında ortalamasının yaklaşık %40 seyirinde olduğu ve genel olarak artan bir seyir izlediği söylenebilir.

Grafik 2. Türkiye’nin Cari Transfer Harcamalarının Bütçe İçindeki Payı (%)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Grafik 3’te transfer harcamaların içerisinde yer alan alt sınıflandırmanın 2005-2018 yılları arasındaki oranları gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde en fazla harcama giderinin hazine yardımı olduğu, ikinci sırayı gelirden ayrılan paylar alırken hane halkına yapılan ve çalışmamızın konusunu içeren hane halkına yapılan transfer harcamalar olduğu görülmektedir. Grafikte hane halkına yapılan transfer harcamaların yıllar arası ortalaması alındığında yaklaşık 18 milyar olduğu görülmektedir.

Grafik 3. Cari Transferlerin Sınıflandırılması (Yıllık, Bin TL)

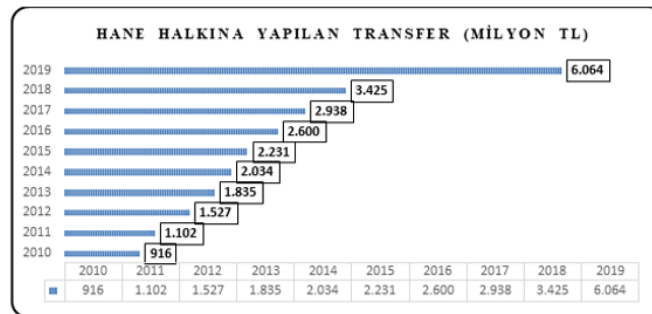
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Türkiye’de 2005-2018 yılları genel bütçe giderleri incelendiğinde, giderler içerisindeki en büyük payı %39’luk oranla transfer harcamalarının olduğu ve transfer harcamalarında ise hazine yardımlarının payının en yüksek oranda sonrasında ise hane halkına yapılan transfer harcamaların yüksek orana sahip olduğu görülmüştür. Çalışmamızın bundan sonraki sürecinde bütçe giderlerinde yer alan sosyal harcamalara ve hane halkına yapılan transfer harcamaları ait veriler değerlendirilecektir.

a. Türkiye’de sosyal harcamalar ve hane halkına yapılan transfer harcamalar

Türkiye’de bütçe giderleri içerisinde yer alan Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamalar incelendiğinde; eğitim, sağlık, barınma gibi sosyal yönden çeşitli amaçları yerine getirmek ve cari nitelikte harcamalara katkı sağlamak adına hane halkına karşılıksız olarak yapılan ödemeleri kapsadığı görülmektedir (Özen, 2003: 207). Karşılıksız olarak verilen bu gider kalemleri içerisinde öğrenci bursları, harçlıklar, sağlık amaçlı transferler, sosyal amaçlı transferler, sosyal güvenlik kapsamı dışında olanların prim ödemeleri, yiyecek ve barınma harcamaları, tarımsal amaçlı transferler bütçede bu fonksiyona gider olarak kaydedilmektedir.

Grafik 4’te 2010-2019 dönemini kapsayan hane halkına yapılan transfer harcamaları yer almaktadır. Grafik incelendiğinde bu gider kaleminde sürekli artan bir seyir olduğu görülmektedir.

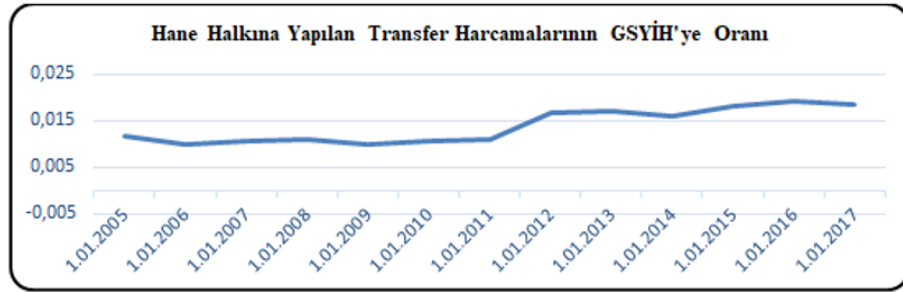

Grafik 4. Hane Halkına Yapılan Transferler (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Grafik 4 incelendiğinde 2010 ile 2019 dönemlerine ait hane halkına yapılan transfer harcamalardaki artış oranı %20,8’lik bir seyir izlerken 2018 ile 2019 yılları arasında 3.425 milyon TL’den 6.064 milyon TL’ye yükselerek yaklaşık %77 oranında bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artış sosyal yardımların çeşitliliğinin artmasından kaynaklı olduğu düşünülmekle birlikte, vatandaşın sosyal hizmete ulaşılabilirliğini kolaylaştıran Sosyal Hizmet Merkezlerin giderek artan yapısı, sosyal yardımları tek çatı altında toplamayı hedefleyen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının bütçedeki payının giderek artması da buna işaret etmektedir.

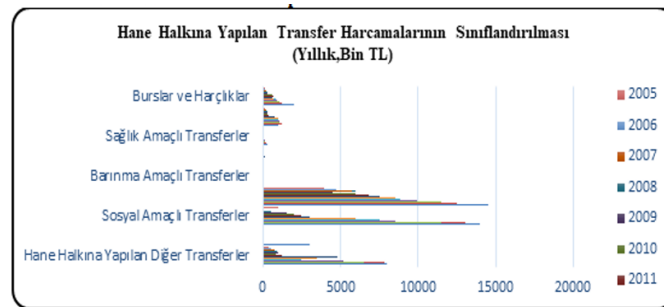
Bütçe gider kaleminde yer alan hane halkına yapılan transfer harcamaların GSYİH’ye oranını inceleyecek olursak Grafik 5’te 2005-2018 yılları baz alınarak gösterilmiştir. İncelenen dönem içerisinde payın en düşük olduğu yıl 0,011’lik bir oranla 2006, 2016 yılında ise 0,02’lik seviye ile en yüksek yıl olduğu görülmektedir.

Grafik 5. Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamalarının GSYİH’ye Oranı

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

2005-2018 yılları arasında bütçede hane halkına yapılan transfer harcamalarının alt kalemleri incelendiğinde Grafik 6’da da görüldüğü üzere en fazla tarımsal amaçla kullanılan transferler harcamaların yapıldığı, ikinci olarak da sosyal amaçla kullanılan transferler harcamaların yapıldığı yine aynı dönemde hane halkına yapılan transfer harcamaların %45’i tarımsal amaçla kullanıldığı, %28’i sosyal amaçla kullanıldığı ve %17’sinin ise hane halkına yapılan diğer transferleri kapsadığı ve kalan %10’luk tutarın ise hane halkına yapılan transfer harcamaların diğer kalan altı başlığını kapsadığı incelenmiştir.

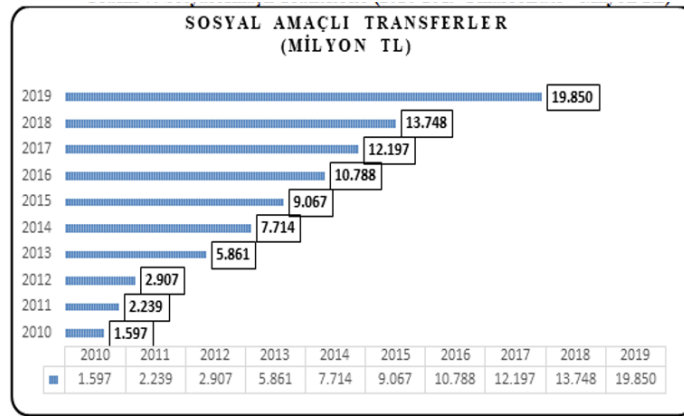

Grafik 6. Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamalarının Sınıflandırılması (Yıllık, Bin TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Türkiye’de sosyal amaçlı transferler son dokuz yıl içerisinde toplam 66.118 milyon TL olarak hanelere aktarım yapılmıştır. Bu rakam 2019 yılına gelindiğinde ise 19.850 milyon TL’ye ulaşmıştır.

Grafik 7’de ise 2010-2019 yılları arasında sosyal amaçlı transfer harcamaları milyon TL olarak verilmiş olup yıllar itibariyle giderek artan bir seyir izlediği görülmektedir. Artış rakamları incelendiğinde 2010-2019 yılları ortalama yaklaşık %24,02 oranında artışlar gerçekleşirken 2012-2013 yılı arası yaklaşık %101’lik bir artış olduğu görülmektedir. Aynı yıl sosyal yardımda yeni bir politika eklenerek aynı nakdi yardım şeklinde yapılan sosyal yardım kapsam genişleterek sosyal ekonomik destek modeli uygulamasına geçilmiştir. Bu artışın nedeni olarak bahsetmek mümkün olmamakla birlikte etki ettiğinden bahsetmek olası olmaktadır. Yine hane halkına yapılan transfer harcamalarda olduğu gibi sosyal amaçlı transferlerde de 2018-2019 yıllarında diğer artış seyirlerine oranla yaklaşık %44’lük ani bir yükseliş olduğu görülmektedir, daha öncede bahsedildiği gibi sosyal hizmetler yapısının büyümesi ile vatandaşa sosyal hizmetin ulaşılabilirliğinin artması, sosyal yardımlara ayrılan payın bir gelişmişlik olduğunun göstergesi olarak gelişmekte olan bir ülke kapsamında sosyal yardımların çeşidinin ve bütçedeki payının artması bu artışların nedeni olarak sıralanabilir.

Grafik 7. Sosyal Amaçlı Transferler (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

I.II. Hane Halkına Yapılan Sosyal Amaçlı Transferlerden Sosyal Ekonomik Destek (SED) Modeli

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen aile odaklı hizmet modeli ile desteklenen Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmeti, çocukların ailesi yanında desteklenmesi kapsamında yürütülmektedir. Ailenin ekonomik yoksunluğu nedeniyle kurum bakımına alınma riski bulunan çocuklar için aileye sağlanan sosyal ve ekonomik destek ile çocuklar öz ailelerinin veya yakınlarının yanında desteklenerek aile bütünlüğü sağlanmaktadır (AÇSHB, 2018).

SED hizmeti ailenin ihtiyacına göre süreli ve geçici ekonomik destek şeklinde yürütülmektedir. *Süreli Ekonomik Destek*; Muhtaç kişilere karşılaştıkları hayat güçlüklerini gidermek amacıyla Kurumun bütçesinden karşılıksız olarak bir yıl ya da daha uzun süreli yapılan ekonomik yardımları kapsamaktadır. *Geçici Ekonomik Destek*; sosyal ekonomik bir sorunun çözümünde yardımcı olabilmek amacıyla yılda bir, en fazla iki defa olmak üzere karşılıksız olarak yapılan ekonomik yardımları kapsamaktadır (Okur, Soylu, Aslan, 2016).

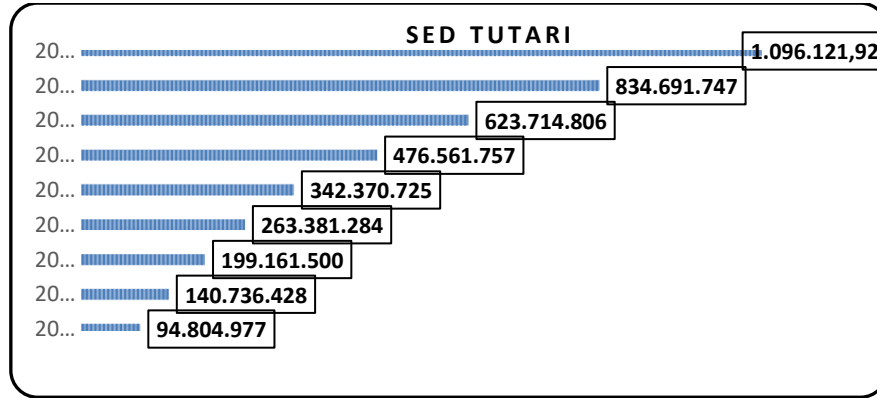
SED ödemeleri çocukların öğrenim durumuna göre değişmekte olup memur kat sayısı oranında her yıl iki defa artış göstermektedir. Ocak-Haziran 2020 dönemine ait aylık SED miktarları Tablo 1’deki gibidir:

Tablo 1. 2020 Ocak-Haziran Dönemi Aylık SED Miktarı

EĞİTİM GRUPLARI		TUTAR
SÜRELİ YARDIM	OKUL ÖNCESİ ÇOCUK	693,79
	İLKÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	1.040,68
	ORTAÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	1.110,06
	ORTAÖĞRETİM SEVİYESİNDE OLUP OKULA DEVAM ETMEYEN ÇOCUK	693,79
	YÜKSEKÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	1.248,34
	YETİŞKİNLER İÇİN	555,03
GEÇİCİ YARDIM	1 KAT	1.387,58
	2 KAT	2.775,16
	3 KAT	4.162,74

Kaynak: AÇSHB, 2020.

Grafik 8’de 2010-2018 yılları arası Türkiye genelinde yapılan SED yardımını göstermektedir. Grafik incelendiğinde yıllar arası ortalama %31,25 oranında artış gösteren bir seyir izlemektedir. 2010 yılında 94.804.977 TL tutarında yapılan sosyal ve ekonomik yardım 2018 yılına gelindiğinde 1.096.121.923 TL tutarına ulaşmıştır, 2017-2018 yılları arasında ise %31,32’lik artış görülmüştür.

Grafik 8. Türkiye’de 2010-2018 Yıllarında Yapılan SED Yardım Tutarı

Kaynak: AÇSHB 2018 Faaliyet Raporu, 2018 s.93.

Grafik 8’de 2010-2018 yılları arası SED hizmetine ayrılan kaynağın yıllara göre değişimi gösterilmiştir. Bu veri artışı bize sosyal yardımlara ayrılan kaynakların her geçen gün hızlı bir şekilde arttığını göstermektedir.

II. HANE HALKINA YAPILAN TRANSFER HARCAMALARIN VE SOSYAL AMAÇLI TRANSFER HARCAMALARIN İÇ BORÇLANMA VE DIŞ BORÇLANMA ÜZERİNDE ETKİSİ

Zaman içerisinde geline süreçte devletin ekonomideki yeri üzerine yapılan tartışmalarda yeni bir boyut olarak artık iktisadi alana müdahale etmesi ya da etmemesi yönünden ziyade, ne zaman hangi araçla ve nasıl müdahale etmesi gerektiği şeklini almıştır (Gür, 2019: 155). Devletin ekonomik yönde etkisi gelişmekte olan ülkelerde gerek düzenleyici gerekse katılımcı yönde etkisi daha çok hissedilmektedir.

Sosyal devlet anlayışı içerisinde günümüzde giderek artan kamu harcamaları gereği bütçe açığı kaçınılmaz bir hal almış ve devlet mali dengeyi sağlayabilmek adına borçlanma ile finansman kaynağı yaratma yöntemini daha sık tercih eder hale gelmiştir. Bu noktada önemli bir husus daha karşımıza çıkmaktadır; borçlanma yoluyla sağlanan bu kaynakların doğru alanda kullanılması hususudur, aksi bir durumda borçlanmanın verimsiz bir şekilde kullanılması kamu borç kaynaklarının ekonomiye olumsuz geri dönüşü olacaktır (Öztürk, 2016).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gelişim seyirlerini devam ettirebilmek, kalkınma ve büyüme seviyelerini yükseltebilmek için sürekli bir yatırım hamlelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bundan kaynaklı olarak milli gelirlerinin önemli bir payını yatırıma ayırmak zorundadırlar. Yatırım için oluşturulacak kaynağın yani devlet tasarruflarının yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Ancak bu ülkelerde yurtiçi tasarruflarının kıt, sermaye miktarlarının sınırlı, milli gelirlerinin yetersiz olduğu için büyüme ve kalkınma için dış kaynaklara başvurusu gerekmektedir.

Bu durumda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dış borçlanma yöntemini tercih edebilmektedir. Bu finansal kaynak, sermaye miktarını arttırmakta ve dolayısıyla yatırımlar artarak ekonomik büyüme gerçekleşmektedir. Bu durum dış borçlanmayı verimli kullanılmasıyla gerçekleşebileceği gibi, giderek artan kamu harcamaları karşısında dış borçlanma verimli kullanılmadığı takdirde ülkenin borcunu ödeyebilmesi için tekrar borçlanacağı, bu borçlanmanın gelecekte ödeyebileceğinden daha büyük olacağı, yerli ve yabancı yatırımları engelleyerek büyüme sürecinde olumsuz etkiler yaratacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Devlet üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini gerçekleştirmek amacıyla yaptığı harcamaları finanse edebilmek için sadece dış borçlanma yöntemi değil çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır. Ülkemizde kamu mali yönetimini düzenleyen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda yapılan kamu geliri tanımına göre; “kamu geliri, kanunlara dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazdan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerden oluşmaktadır” denilmektedir (KMYKK, 2003: Mad.3/i).

YÖNTEM

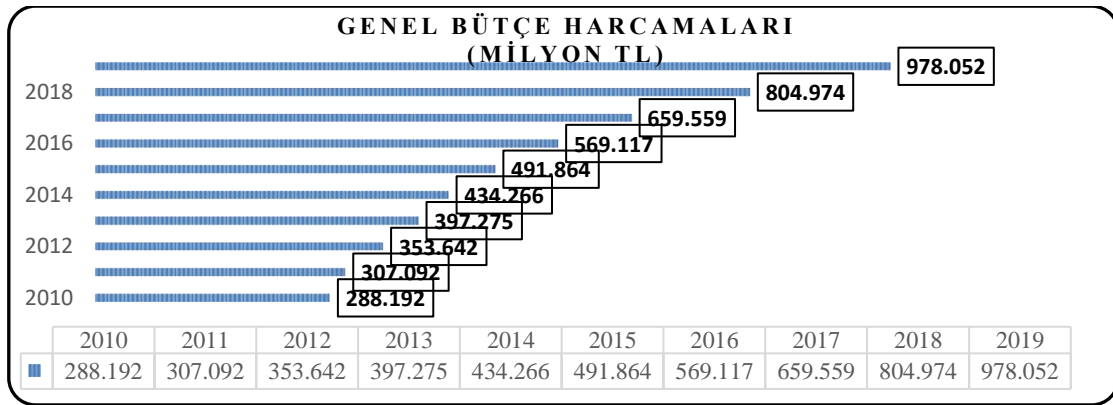
Bu çalışmada, 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları veri analizi yapılmış ve bütçe harcamaları içerisinde sosyal harcamaların iç ve dış borçlanma üzerinde etkisi korelasyon yöntemi ile analiz edilmiş ve pozitif yönde ilişki tespit edildikten sonra hane halkına yapılan sosyal transfer harcamalar ve sosyal transfer harcamalar toplamı ile iç borç ve dış borç toplamına etkisi regresyon yöntemi ile analiz edilerek sonuçları değerlendirilmiştir. 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları verileri Hazine ve Maliye Bakanlığının web sitesinden alınarak veri seti oluşturulmuştur.

Giderek artan kamu harcamaları ve ona paralel artan kamu harcamalarını finanse eden iç ve dış borçlanma yöntemi üzerinde durularak bir kamu harcaması olan sosyal yardım harcamalarından

bütçede transfer harcama fonksiyonunda yer alan “hane halkına yapılan transferler” ile “sosyal amaçlı transferler” harcamalarının “iç ve dış borçlanma” üzerine etkisi korelasyon analizi ile test edilmiştir.

VERİ SETİ VE MODELLER

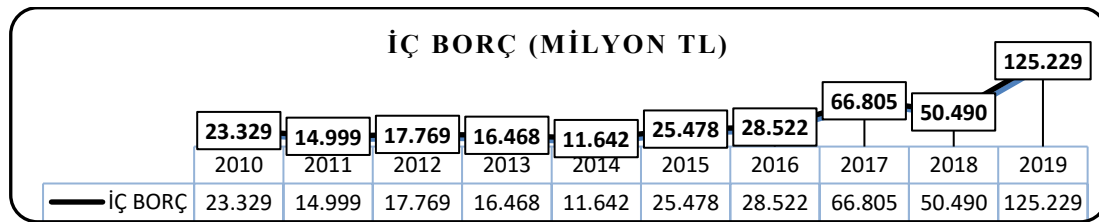
Öncelikle Grafik 9’da 2010-2019 yılları arası genel bütçe harcamaları gösterilmektedir. Yıllar itibariyle harcamalar giderek artan bir seyir izlemiştir. 2010 yılında 288.192 milyon TL iken 2019 genel bütçe harcaması 978,052 milyon TL olmuştur, yıllar arası ortalama artış yaklaşık %13 oranındadır. 2018 yılı SED harcamaları 1.096.121,92 TL ile 2018 genel bütçe harcamalarına oranı %0,13 olduğu görülmektedir.

Grafik 9. Genel Bütçe Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

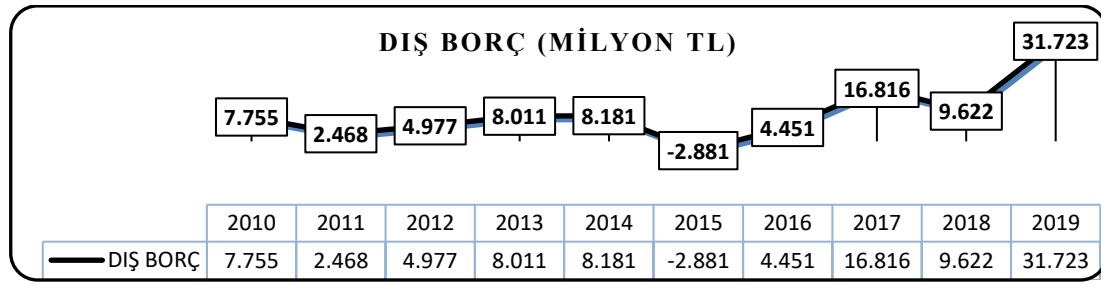
Bununla birlikte Grafik 10’da 2010-2018 yılı iç borçlanma rakamları gösterilmektedir. 2010 yılında 23.329 milyon TL olan iç borçlanma 2019 yılında 125.229 milyon TL’ye ulaşmıştır. Yıllar arası ortalaması yaklaşık %18,30 oranında artış göstermiştir. 2019 yılında genel bütçe harcaması 978.052 milyon TL’dir iç borçlanma ise 125.229 milyon TL ile genel bütçe harcamalarının yaklaşık %13 oranını kapsamaktadır.

Grafik 10. 2010-2019 Yılları Arası İç Borç (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

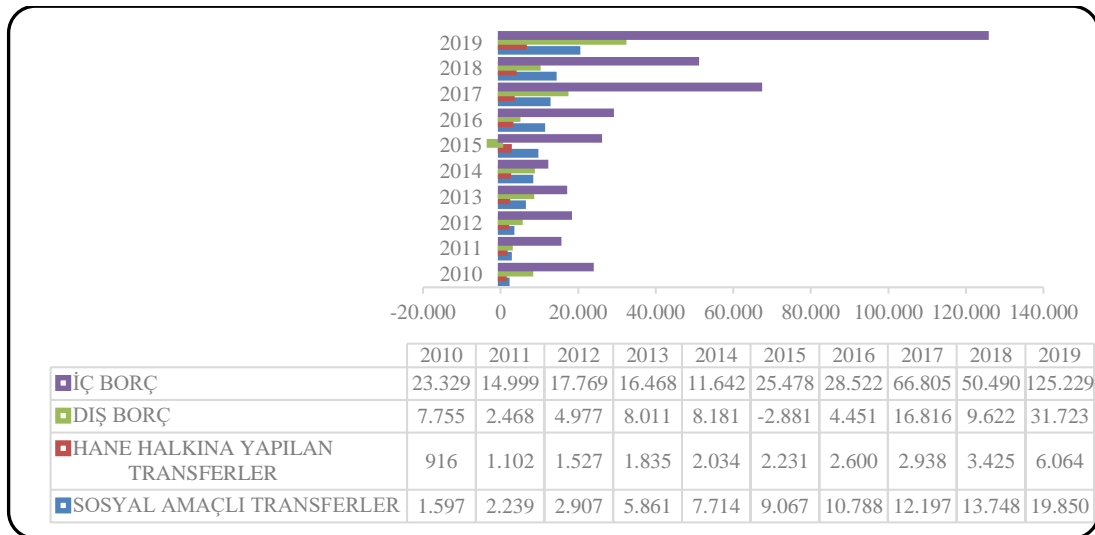
Grafik 11’de dış borçlanma tutarları gösterilmiştir. 2010-2019 yılları arasında ortalama artış oranı %15,12 olduğu görülmektedir. 2019 genel bütçe harcamaları içerisindeki oranı ise %3,2 olmuştur.

Grafik 11. 2010-2018 Yılları Arası Dış Borç (Milyon TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Grafik 12’de ise 2010-2019 yılları arası iç ve dış borçlanma ile hane halkına yapılan transfer harcamaları ile sosyal amaçlı transfer harcamaları gösterilmektedir. Grafik 12 incelendiğinde dört verinin de birbiri ile aynı hıza ve oranda arttığı görülmektedir. Sosyal yardımlarda meydana gelen artış iç ve dış borçlanmadaki artış ile bir etkisi olup olmadığını anlayabilmek için 2010-2019 yılları arası iç borçlanma, dış borçlanma, hane halkına yapılan transfer harcamaları, sosyal amaçlı transfer harcamaları ay ay karşılaştırılmıştır. Bunun için SPSS istatistik programı kullanılmış ve korelasyon yöntemi uygulanmıştır.

Grafik 12. 2010-2019 Yılları Arası Harcama ve Borç Karşılaştırması

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilişki düzeyini vermektedir. Bu ilişkinin yönünü ve önemini ortaya koymaya yardımcı olan bir yöntemdir. Analiz sonucunda +1 ile -1 arasında bir değer hesaplanabilmektedir. Değer pozitif ise iki değişken arasında aynı yönde, negatif ise ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu değer 1’de yakın olması ise ilişkinin güçlü olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2009).

Verilerin normallik varsayımını karşılamamasından dolayı Spearman Correlation testi yapılmış ve bulgular Tablo 2’de sunulmuştur. Test toplam puanları için yapılan analiz sonuçlarına göre, hane halkı transfer ile sosyal transfer ($p=0,00<.05$; $r=0,444$) arasında, sosyal transfer ile iç borç ($p=0,00<.05$; $r=0,401$), sosyal transfer ile toplam borç ($p=0,001<.05$; $r=0,307$), dış borç ile toplam borç arasında ($p=0,00<.05$; $r=0,467$) pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca iç borç ile hane halkı transfer arasında ($p=0,049<.05$; $r=0,180$), toplam borç ile hane halkı transfer arasında

($p=0,003<.05$; $r=0,276$) yine pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak toplam borç ile iç borç arasında pozitif yönde ve yüksek bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Borç ve Harcama Korelasyon Analizi Sonuçları

	Hane Halkı Transfer	Sosyal transfer	İç borç	Dış borç	Toplam Borç
Hane Halkı Transfer	= 1				
Sosyal transfer	= 0,444 = 0,000*	1			
İç Borç	= 0,180 = 0,049*	0 ,401	1		
Dış borç	= 0,161 = 0,179	0,009 0	0,025 ,788	1	
Toplam borç	= 0,276 = 0,003*	0,307 0	0,789 0	0,467 0	1

* $p<0,05$

Çalışmamızın bu bölümünde iç borçlanma ve dış borçlanma ile sosyal transfer harcamaları arasında ilişki olduğu saptandıktan sonra bu ilişki hangi oranda birbirini etkilediğini görebilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi, bir değişken üzerinde meydana gelen değişimi başka bir değişken tarafından açıklanıp açıklanamayacağını gösteren güçlü bir analizdir (Büyüköztürk, 2009). Çalışmamızda iç ve dış borçlanma toplamı (bağımlı değişken) kullanarak, sosyal amaçlı transfer harcamaları ve hane halkına yapılan transfer harcamaların toplamı (bağımsız değişken) arasında ilişki olup olmadığı incelenmiş ve Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Borç ve Harcama Regresyon Analizi

Model	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
1	Sosyal Amaçlı Transfer Harcamalar + Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamalar TOPLAMI	İç Borçlanma + Dış Borçlanma TOPLAMI	722,705	9,256	,000	17,772	,000	,0131
			,051	4,216	,000			

2010 – 2019 yılları arasında Genel Bütçe Harcamaları içerisinde yer alan Sosyal Amaçlı Transfer Harcamaları ve Hane Halkına Yapılan Transfer Harcamaları Toplamı ile İç Borçlanma ve Dış Borçlanma Toplamı üzerinde bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi alınmıştır. Regresyon modelimizde R² determinasyon katsayısı değerine göre İç ve Dış Borçlanma Toplamı %13,1 oranında Transfer Harcamalar Toplamı tarafından etkilendiği görülmektedir. Modelimiz ,000 p değeri ile ($p<0,01$) anlamlı görülmüş ve geçerli bir model olduğu anlaşılmıştır.

TARTIŞMA

Ülkelerin sosyal harcamaları ve borçlanma durumları incelendiğinde literatürde dört farklı yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar genel olarak; tek yönlü nedensellik ilişkisi yani; kamu borçlarından sosyal harcamalara ya da tam tersi şeklinde, bir diğeri, iki yönlü nedensellik ilişkisi yani; sosyal harcamalar ve borçlanma olarak belirlenen bu iki değişken arasında olan ilişki ve bir diğeri de yansızlık hipotezi şeklinde her iki yönde de nedensellik içermeyen ilişki olarak belirlenmiştir (Chang Lee, Ferg, Ning, 2016: 1432).

Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal harcamaların aşırı seviyede olması durumunda kamu borçlarının da artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Chang ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada, borçlanma oranının yüksek olduğu bir ülkede ekonomik durgunluğa düştüğü zaman daha fazla sosyal harcamaya sahip olabileceğini 2016 verilerine göre kanıtlamışlardır. Yine benzer bir sonuç Sanz ve Velazquez’in 2007’de yapmış oldukları çalışmada da görülmüştür, araştırmacılar ayrıca 1970-1997 yılları arasında 26 OECD ülkesi içerisinde kamu borçlarında bir azalmanın sosyal refah, eğitim ve sağlık gibi sosyal niteliği olan kamu harcamalarında düşüş görüldüğü böylelikle devletin fonksiyonlarında bir değişmeye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sanz & Velazquez, 2007).

Dökmen ve Kaplan 2018 yılında yaptığı benzer bir çalışmada 1999-2015 yılları arasında OECD ülkelerinde kamu borçlanması ile sosyal harcamalar arasında ilişkiyi incelemiş ve sosyal harcamada ortaya çıkacak bir artışın kamu borçlanmasını da arttırdığı sonucuna ulaşmıştır (Dökmen & Kaplan, 2018).

Raisova ve arkadaşları 2016 yılında yaptıkları bir araştırma sonucunda 1993-2015 zaman aralığında Çekya ve Slovakya verilerini incelemeleri sonucunda sosyal harcamada meydana gelecek bir değişimin kamu borçlanmasında da benzer yönde bir değişim meydana getirdiği ve bu değişimin borçlanma üzerinde yaklaşık üç kat arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır (Raisova, Pavlikova, Semancikova, 2016).

Bu çalışmada da Türkiye’nin 2010-2019 yılları arası genel bütçe harcamaları veri seti oluşturulmuş ve hane halkına yapılan transfer harcamalar ile sosyal transfer harcamalar ile iç ve dış borçlar panel veri seti haline getirilmiş veriler arasında pozitif yönde ilişki olduğu saptanmış, iç ve dış Borçlanma toplamı %13,1 oranında transfer harcamalar toplamı tarafından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular, sosyal harcamalar karşısında ortaya çıkacak olan finansman ihtiyacının kamu borçlanması ile karşılandığını gösterebilir. Bir başka değişle, sosyal harcamalardaki artış ile kamu borçlanması arasında doğru yönde bir ilişki olduğu söylenebilir. Sosyal devlet anlayışı ile gelişen yeni düşünce sistemiyle devlete yüklenen sorumluluk ile birlikte sosyal harcamaların bütçedeki yerinin giderek artması karşısında kamu harcamalarının finansman sorunu da ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Toplumda meydana gelen sosyal ve ekonomik yönde değişim ile nüfusun giderek yaşlanması, emeklilik güvencelerinin artması, dezavantajlı gruba yapılan yardımların çeşitlenerek artması, çalışma koşullarındaki risk, toplumun sosyolojik yapısı ve kentleşme ile değişen eğitim sisteminde oluşan yoğunluk, sağlık harcamalarının da artması ile birlikte bunların karşılandığı sosyal harcamaların sadece vergi ve benzeri devlet gelirleriyle finanse edilmesinin yetersiz kaldığı durumlarda borçlanma zaruri hale getirdiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kamu harcamalarının artması nedeniyle, devlet bu harcamaları finanse etmenin yollarını aramakta ve çeşitli kaynaklar yaratmaktadır. Finansman yöntemi olarak ekonominin içinde bulunduğu şartlar, mali ve sosyal yapıya en uygun yöntemle finanse edilmesi durumunda ekonomik büyüme ile beraber mali ve sosyal açıdan devletin üstlendiği rollerin olumlu yönde etkilendiği sonucu elde edilir ancak kamu harcamalarının finansmanında ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara uygun finansman yöntemi uygulanmadığı durumda ise enflasyon, kaynak dağılımının yetersizliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi ekonominin genel dengesi bozularak mali ve sosyal yönden olumsuz sonuçlar ile karşı karşıya kalınacaktır. Yaptığımız çalışma bize iç ve dış borçlanma ile sosyal yardım harcamaları arasında bir ilişki olduğunu, hane halkına yapılan transfer harcamaları ile sosyal amaçlı yapılan transfer harcamalarda meydana gelen artışın finansal yönteminin bir kısmının iç ve dış borçlanma ile karşılandığını göstermektedir.

Kamu harcamalarının artışı ile ortaya çıkan bütçe açığının giderilmesi amacıyla başvuru alan iç ve dış borçlanma yöntemi ile finansman yaratılması ülkeye giren kaynakların ekonomi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Bu bağlamda borçlanma yoluyla elde edilen tasarrufların hangi alanda kullanıldığı oldukça önemlidir. Elde edilen kaynakların tüketim harcamalarının finansmanında kullanılması durumunda ekonomide enflasyonist etkiler meydana gelirken, yatırım harcamalarının finansmanında kullanılması durumunda milli geliri artırıcı etki yaratmaktadır (Bayata, 2008:26). Borçlanma başlangıç itibarıyla kamu maliyesinde bir rahatlık sağlamakla birlikte zaman içerisinde makroekonomik dengeleri bozarak istenmeyen ekonomik sonuçlar doğurmaktadır (Türkal, 2003: 379).

Ülkemiz giderek artan sosyal harcamalar karşısında finansman sağlayabilmek için borç gereksinimi duymaktadır. Ancak uzun vadede bunun mali ve sosyal birçok sorun ile karşılaşılmasına neden olacaktır. Bu bağlamda ülkemiz borç gereksiniminin azaltılması için yurtiçi tasarrufları artırıcı yönde politikalar uygulaması gerekmektedir. Sosyal yardımlarda kaynakların etkili ve verimli kullanılması çok önemlidir. Karşılık beklenmeksizin sosyal devlet anlayışı ile yapılan sosyal yardımlar bağımlılığı ve tembelliği önleyici, mükerrerlikten uzak bir yapıya bürünmeli ve nesiller arası aktarılan muhtaçlığı önleyici sistematiği kurgulanmalıdır. Burada da öncelik yine eğitim alanında yapılan politikaların ve projelerin üretilerek sosyal desteklerin artırılması gelmektedir. Çünkü eğitim, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmişlik düzeylerini belirleyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Eğitimin bireye sağladığı yararlar dışında toplumsal olarak yaratmış olduğu dışsallık nedeniyle de ülkenin ekonomik kalkınmasında da önemli bir role sahiptir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde eğitim, bireysel, sosyal ve ekonomik açıdan devlet tarafından sağlanan kaynaklarla kontrol edilmelidir.

ÖNERİLER

1. Sosyal ve ekonomik refahı sağlayabilmek için geliştirilecek sosyal hizmet programlarının ekonomik olması gerekmektedir.
2. Sosyal yardım metodunun yoksullukla mücadelede en son seçenek olarak değerlendirilmesi ve öncelikle beşerî sermayenin geliştirilmesine yönelik istihdamı artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
3. İstihdam kapsamında çalışabilecek olanlara ve bir kriz döneminde darboğaz içerisine girenlere sürekli yardım yapmak yerine geçici yardım yapılmalı ve bireyler çeşitli eğitimlerle finansal konularda bilinç oluşturulmalı, eğitimler sonucunda doğru karar alabilmesi sağlanmalı ve bu işleyiş mevzuatta sosyal yardımın verilmesinde gereklilik şartları olarak yer verilmelidir.

4. Bireylerin eğitim seviyeleri yükseltecek politika ve programlar hazırlanmalı ve böylelikle beşerî sermayeye katkı sağlanarak yoksulluğun nesiller arası aktarımı önlenmeli. Böylelikle bunun yarattığı etki ile de ülke ekonomisine katkı sağlanmış olacaktır.

5. Sosyal yardım alanında yapılacak yardımların yoksulluğun kalıcı olarak çözülebilmesi için gerçekçi bir muhtaçlık tespiti yapılması, sosyal yardımların işgücüne katılımı üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak için ücret üzerinden alınan vergilerde indirim ya da yardım alırken çalışmaya başlayanlar için azalan oranda yardım verilmeye devam edilmesi ve yardımlarla yaşama, yardımlara bağımlılığı engellemek için yardım alan birey uygun iş bulması halinde çalışmayı red etmesi durumunda almakta olduğu sosyal yardım miktarının belirli bir oranda azaltılması, bu durum tekrarlandığı zaman azalarak kesilmesi yardımlara olan bağımlılığı ve istihdama olan olumsuz etkileri asgari seviyeye düşürecektir.

6. Sosyal yardım yapan kurumları tek bir çatı altında toplayarak ve sosyal yardım türlerini bir standart yapıya kavuşturulması yardımın istismarı ve mükerrer yardımın önüne geçebileceği gibi, israfı ve kamu kaynaklarının doğru kullanımını sağlayacağından ülke ekonomisine de fayda yaratacaktır.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2018). *2018 faaliyet raporu*. Ankara.
- Batırel, Ö. F. (1976). İktisadi gelişme ve kamu maliyesi ilişkisi üzerine. *İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi*, 1, 31–58.
- Bayata, H. G. (2008). *Dış borçların sürdürülebilirliği: Türkiye örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (9. Basım). Ankara: Pegem Yayınları.
- Chang, C-P., Lee, C.-C., Ferg, G., & Ning, S.-L. (2016). Does higher government dept link to higher social expenditure? New method, new evidence. *Applied Economics*, 48(16), 1429–1451.
- Demir, S. (2019). *Sosyal yardımların istihdam ile ilişkisi: Türkiye örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Dökmen, G., & Kaplan, Z. (2018). Sosyal harcamaların devlet borçlanması üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri örneği. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 99–113.
- Erdoğan, M. M. (2008). Türkiye’de sosyal bütçe ve gelişimi. A. Buldan (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzleniyor?* içinde (s. 1–126). İstanbul: TESEV Yayınları.
- Europaran System of Integrated Social Protection Statistics (ESSPROS) (2016). Retrieved from: [http://ec.europa.eu/eurostat/documents\(3859598/7766647/KS-GQ-16-010-EN-N.pdf/3fe2216e-13b0-4ba1-b84f-a7d5b091235f](http://ec.europa.eu/eurostat/documents(3859598/7766647/KS-GQ-16-010-EN-N.pdf/3fe2216e-13b0-4ba1-b84f-a7d5b091235f)
- Güler, H. (2018). Türkiye ve OECD ülkelerinde mali küreselleşmenin kamu sosyal harcamaları üzerine etkisi. *Maliye Dergisi*, (174), 219–239.
- Gür, E. (2018). Kamu harcamalarının finansmanında dış borçların etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(27), 155–166.
- Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu. (2003). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>.
- Kanca, O.C. (2012). Türkiye’de transfer harcamaların salınımı ve politik gelişmeler. *İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 25–59.
- Küçüköğlü, M., Taş, H. Y., & Ercan, H. (2018). Türkiye’de sosyal devlet anlayışı içerisinde transfer harcamaların yeri ve önemi. *Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), 446–466.
- Okur, A., Soylu, N., & Aslan, E. (2016). *Sosyal ve ekonomik destek hizmeti (SED) idarecilerine ve meslek elemanlarına yönelik el kitabı*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2007). The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide, Retrieved from: http://stats.oecd.org/oecdstatdownloadfiles/oecdsox2007interpretativeguide_en.pdf
- Önen, S. M. (2010). Yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelesi: Malatya belediyesi örneği. *Sayıştay Dergisi*, (79), 63–95.
- Özbudun, E. (2010). *Türk anayasa hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Özen, A. (2003). Türkiye’de transfer harcamaların gelişimi ve ekonomik etkilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1), 205–228.
- Öztürk, N. (2016). *Kamu maliyesi*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Paternalizm. (t.y.). EtimolojiTürkçe içerisinde. Erişim adresi: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/paternalizm>
- Raisova, M., Pavlikova, L., & Semancikova, J. (2016). The Impact of social expenditure on public debt in The Czech Republic and Slovakia. *E+M Ekonomiea Management*, 19(3), 158–172. <http://dx.doi.org/10.15240/tul/001/2016-3-011>.
- Sanz, I., & Valazquez, F. (2007). The role of ageing in the growth of government and social welfare spending in the OECD. *European Journal of Political Economy*, 23(4), 917–931.
- Şeker, M. (2011). *Yerel yönetimlerde sosyal bütçeyi izleme raporu*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Türkal, H. (2003). İç ve dış borçlanmanın ekonomi üzerine etkilerinin karşılaştırılması. *Maliye Sermaye Yazıları* içinde (s.379–414). Ankara: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesini Geliştirme Derneği İktisadi İşletmesi.
- Ulusoy A. (2007). *Maliye politikası*. Trabzon: Üçyol Kitapevi.
- Zülüfoğlu, Ö. (2007). *Türkiye’de 1990 sonrası kamu harcamalarının finansmanında kullanılan yöntemler*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan ederim. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk tarafıma aittir.

Yazar Katkıları : Emine Ebru Bozçelik, çalışmada, II. Bölümde 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları veri analizi yapılmış ve bütçe harcamaları içerisinde sosyal harcamaların iç ve dış borçlanma üzerinde etkisi korelasyon yöntemi ile analiz edilmiş ve pozitif yönde ilişki tespit edildikten sonra hane halkına yapılan sosyal transfer harcamalar ve sosyal transfer harcamalar toplamı ile iç borç ve dış borç toplamına etkisi regresyon yöntemi ile analiz edilerek sonuçları değerlendirilmiştir. 2010-2019 yılları arasında bütçe harcamaları verileri Hazine ve Maliye Bakanlığının web sitesinden alınarak veri seti oluşturulmuştur. Yazarın katkı oranı: %100

Giderek artan kamu harcamaları ve ona paralel artan kamu harcamalarını finanse eden iç ve dış borçlanma yöntemi üzerinde durularak bir kamu harcaması olan sosyal yardım harcamalarından bütçede transfer harcama fonksiyonunda yer alan “hane halkına yapılan transferler” ile “sosyal amaçlı transferler” harcamalarının “iç ve dış borçlanma” üzerine etkisi korelasyon analizi ile test edilmiştir.

Teşekkür : Yayın sürecinde katkısı olan başta Editörümüz Ali Gökhan GÖLÇEK’e, Yayın Editörümüz Melih Nadi TUTAN’a, mizanpaj sürecinde tarafıma sonsuz sabır gösteren Mizanpaj Editörümüz Barış Meriç DEMİR’e, tüm bilgi birikimleri ile hakemlik sürecine destek veren çok saygıdeğer hakemlerimize, en önemlisi de bize bu fırsatı veren Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisine sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ethics Statement : I declare that I comply with ethical rules in allpreparation processes of this process. In the event of a contrary situation, OHUFEAS has no responsibility and all responsibility belongs to the party.

Author Contributions : Emine Ebru BOZÇELİK, study, II. Chapter, budget expenditures data analysis has been made between 2010-2019 and the effect of social expenditures on domestic and external borrowing within budget expenditures is analyzed with the correlation method and after determining a positive relationship, the total of social transfer expenditures and social transfer expenditures to households and domestic debt and Its effect on the total external dept was analyzed with the regression method and its result were wvaluated the data set was created by taking the budget expenditures data between 2010 and 2019 from the website of the Ministry of Treasury and Finance. Author’s contribution rate: 100%

By focusing on the increasing public expenditures and the internaland external borrowing method that finances the increasing public expenditures in parallel, the “transfers to households” and “social transfers” which are included in the budget transfer expenditure function from social aid expenditures, which are public expenditures. The effect on has been tested by correlation analysis.

Acknowledgement : I would like to thank our Editor Ali Gökhan GÖLÇEK, our Publishing Editor Melih Nadi TUTAN, our Layout Editör Barış Meriç DEMİR, who showed endless patience to me during the layout process, I very esteemed referess who supported the refereeing process with all their knowledge, and most importantly to me. I would like to Express my endless grarirude to the Journal of Ömer HalisdemirUnivsıty Faculty of Economics and Administrative Sciences fort his opportunity.
